

Experiences of Elementary School Teachers with Lesson Study: Implications for Curriculum Leadership

Jamal Salimi

Associate Professor of Curriculum Studies,
Department of Educational Sciences, Faculty of
Humanities and Social Sciences, University of
Kurdistan, Sanandaj, Iran

Mehdi Mohammadi
Lalabadi

M.A. in Curriculum Development, Faculty of
Humanities and Social Sciences, University of
Kurdistan, Sanandaj, Iran

Ali Aminnibag

PhD Student in Higher Education Planning and
Development, Department of Educational
Sciences, Faculty of Humanities and Social
Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj,
Iran

Abstract

In ... peæett dddd, eæce''' iied exeeææes ff cccccc cab nnnnnn studies and providing implications for curriculum management were analyzed. The research approach was qualitative, and in particular, the descriptive phenomenological strategy was used. The research field in this study included elementary school teachers in Kermanshah in the academic year 1402-1403 SH who had experience in applying lesson studies in practice. Participants were selected based on purposive sampling (snowball method) and the data collection process continued until theoretical saturation, which was achieved after interview number 15. The data collection tool was a semi-structured in-depth interview, and the method proposed by Smith was used for data analysis, which included three stages of data generation; data analysis and synthesis, and case synthesis. The findings showed that teachers' perception and

Ø Corresponding Author: j.salimi@uok.ac.ir

How to Cite: Salimi, J., Mohammadi Lalabadi, M., Aminnibag, A. (2024). Experiences of Elementary School Teachers with Lesson Study: Implications for Curriculum Leadership, *Qualitative Research in Curriculum*, 6(18), 157-183. DOI: 10.22054/qric.2025.84276.402

understanding of the concept of lesson study included four categories: lesson study as a process of producing professional knowledge in education and teaching, lesson study as a participatory approach to producing practical knowledge, lesson study as creating a new approach to improving education and teaching, and lesson study as developing teachers' professional skills. Also, in relation to the impact of lesson study on the dimensions and elements of the curriculum, themes such as the impact of lesson study on the foundations of the curriculum; the impact of lesson study on determining learning materials and resources in the curriculum; the impact of lesson study on improving the curriculum, and the impact of lesson study on learning and teaching strategies were extracted. Also, in relation to teachers' different experiences of lesson study, categories such as strengthening peaceful cooperation and networking activities, making teachers more research-oriented, developing teachers' professional knowledge and soft skills, creating a sense of belonging to the professional community, and strengthening critical thinking and self-reflection were identified from the data.

Keywords: Lesson study, Curriculum, Curriculum management, Teacher Experience.

فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی

سال ششم، شماره ۱۸، بهار ۱۴۰۴، ص ۱۵۷ تا ۱۸۳

www.qric.atu.ac.ir

DOI: 10.22054/qric.2025.84276.402

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای

رهبری برنامه درسی

دانشیار مطالعات برنامه درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

جمال سلیمی *

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

مهدی محمدی لعل آبادی

دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی و توسعه آموزش عالی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

علی امینی باغ

چکیده

در پژوهش حاضر، تجارب زیسته معلمان از انجام درس پژوهی و پیامدهای آن برای مدیریت برنامه درسی مورد واکاوی قرار گرفت. رویکرد پژوهش، کیفی و مبتنی بر پدیدارشناسی توصیفی بود. جامعه پژوهش شامل معلمان مقطع ابتدایی شهرستان کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود که تجربه عملی درس پژوهی داشتند. شرکت کنندگان بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و روش گلوله‌برفی انتخاب شدند و جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت که پس از انجام مصاحبه پانزدهم محقق شد. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته عمیق بود و تحلیل داده‌ها بر اساس روش پیشنهادی اسمیت انجام گرفت که شامل سه مرحله: تولید داده‌ها، تحلیل داده‌ها و تلفیق موردها بود. یافته‌ها نشان داد که تجربه معلمان از درس پژوهی در چهار مقوله اصلی قابل تفکیک است: (۱) درس پژوهی به مثابه فرایند تولید دانش حرفه‌ای در آموزش و تدریس، (۲) درس پژوهی به مثابه رویکرد مشارکتی برای تولید دانش عملی، (۳) درس پژوهی به مثابه خلق رویکرد نوین برای بهبود آموزش و تدریس و (۴) درس پژوهی به مثابه توسعه مهارت‌های حرفه‌ای معلمان. علاوه بر این، درس پژوهی بر ابعاد و عناصر برنامه درسی نیز اثرگذار بود و مضامینی چون: تأثیر بر مبانی برنامه درسی، تعیین مواد و منابع یادگیری، ارتقاء کیفیت برنامه درسی و توسعه راهبردهای یادگیری و آموزش استخراج شد.

*نویسنده مسئول: j.salimi@uok.ac.ir

۱۶۰ | فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی | سال ششم | شماره ۱۸ | بهار ۱۴۰۴

همچنین، تحلیل داده‌ها نشان داد که تجارب متفاوت معلمان از درس پژوهی شامل تقویت همکاری مسالمت‌آمیز و فعالیت‌های شبکه‌ای، پژوهنده بار آوردن معلمان، توسعه دانش و مهارت‌های نرم حرفه‌ای، ایجاد حس تعلق به جامعه حرفه‌ای و تقویت تفکر نقادانه و خودبازتابی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: درس پژوهی، برنامه درسی، مدیریت برنامه درسی، تجربه معلمان.

مقدمه

هنگامی که از تعلیم و تربیت سخن به میان می‌آید، درک اجزا، محتوا و روش‌های اجرا برای دستیابی به اهداف آموزشی اهمیت می‌یابد. تغییرات سریع اجتماعی و تحولات علوم تربیتی، ضرورت به‌روز رسانی روش‌های تدریس و گذر از شیوه‌های سنتی به نوین را برجسته ساخته است (افتخاری، ۱۳۹۷). درس پژوهی به‌عنوان یک روش نوین، فرایندی مشارکتی و منسجم میان معلمان فراهم می‌آورد تا اهداف آموزشی ویژه تحقق یابد و زمینه توسعه حرفه‌ای و بهبود یادگیری دانش‌آموزان را ارتقا دهد (سوزانتو^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). کاربرد درس پژوهی وابسته به روحیه، انگیزه و تعاملات معلمان است، به‌گونه‌ای که شکل و کیفیت این تعاملات بر میزان بهره‌وری از روش درس پژوهی تأثیر مستقیم دارد (ژانگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). در این فرایند، معلمان با طراحی، اجرا، مشاهده و بازاندیشی در کلاس درس، ضمن بهبود روش‌های آموزش، ظرفیت مدارس برای توسعه یادگیری سازمانی و تولید دانش حرفه‌ای را افزایش می‌دهند (دینگ^۳ و همکاران، ۲۰۲۴). سیال بودن روش تدریس، ترغیب برخورد با موقعیت‌های پیش‌بینی‌ناپذیر، استفاده از متخصصان، موضوعی برای یاری رساندن به معلمان و استفاده از روش‌های یادگیری مشارکتی بین معلمان ازجمله روش‌های آموزشگاهی مناسب برای افزایش درس پژوهی است (ژانو^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). درس پژوهی ریشه در نظام آموزشی ژاپن دارد و به سرعت در کشورهای مختلف از جمله آمریکا، استرالیا، انگلستان و ایران گسترش یافته است (کوساناگی^۵، ۲۰۲۲). در عصر حاضر مطالعه عملی و کاربردی اجرای برنامه‌های درسی بسیار نسبت به گذشته مورد توجه قرار گرفته است (حبیبی، ۱۴۰۳). در این راستا می‌توان گفت نظام آموزشی ژاپن این رویکرد را برای توسعه حرفه‌ای ایجاد و فرهنگ‌سازی کرد و به سرعت در سیستم‌های آموزشی سراسر دنیا نظیر آمریکا، استرالیا، انگلستان و کشورهایی مانند ایران گسترش پیدا

1. Susanto et al.

2. Zhang et al.

3. Ding et al.

4. Zaho et al.

5. Kousanagi

کرد (کریمی، ۱۴۰۳). این رویکرد، با تأکید بر یادگیری مشارکتی، کیفی و مستمر، معلمان را در مسیر رشد حرفه‌ای و ارتقای توانایی‌های تدریس قرار می‌دهد و با نظریه‌های ساخت‌گرایی و سازندگی اجتماعی همسو است (سپالدین^۱ و همکاران، ۲۰۲۴). تجربه و بازاندیشی مستمر، اساس دانش حرفه‌ای معلمان را شکل می‌دهد و بدون تحلیل دقیق، این تجربه‌ها ارزش خود را از دست می‌دهند (عسکری، ۱۳۹۸). بنابراین درس‌پژوهی رویکردی برای توسعه حرفه‌ای است که طی آن معلمان با یکدیگر جهت تدوین طرح درس، اجرا، مشاهده، و تحلیل نتایج آن در جهت بهبود یادگیری دانش‌آموزان همکاری و مشارکت می‌نمایند (فن دن بوم-مویلنبرگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). درس‌پژوهی از روش‌های نوین دستیابی به ملزومات رفع نواقص و هدایت در جهت پیشرفت همگام تغییرات امروزی به شمار می‌رود، و یک فرایند است که مشارکت منسجم و متمرکز بین معلمان برای دستیابی به اهداف ویژه فراهم می‌آورد (چاوز^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). کاربرد درس‌پژوهی بستگی زیادی به روحیه معلمان در محیط آموزشی، عوامل انگیزشی و عوامل آموزشی دارد (دا پونته^۴ و همکاران، ۲۰۲۳). در درس‌پژوهی شکل‌های خاصی از تعاملات در فرایند یادگیری بین معلمان وجود دارد که تأثیرات متفاوت آشکاری را بر روی استفاده از این روش می‌گذارد که در میزان استفاده از درس‌پژوهی بسیار مهم است (آیکان و ییلدیریم^۵، ۲۰۲۲). سیال بودن روش تدریس، ترغیب برخورد با موقعیت‌های پیش‌بینی‌ناپذیر، استفاده از متخصصان، موضوعی برای یاری رساندن به معلمان و استفاده از روش‌های یادگیری مشارکتی بین معلمان از جمله روش‌های آموزشگاهی مناسب برای افزایش درس‌پژوهی است (جین و براون^۶، ۲۰۲۲).

از نیمه دوم قرن بیستم با توجه به تحولات سریع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ضرورت برخورداری از برنامه درسی منعطف و سازگار با تغییرات اجتماعی و فرهنگی و

-
- 1 . Saparuddin et al
 2. van den Boom-Muilenburg et al.
 - 3 . Chávez et al.
 4. Da Ponte et al.
 5. || k. n & ddddrim
 - 6u Jain & Brown

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۶۳

مشارکت بیشتر در تصمیم‌گیری‌های آموزشی احساس شده است (شیپر^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). امروزه پژوهش عملی و کاربردی در به اجرا در آوردن برنامه‌های درسی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است (فرچ‌پور و پورشافعی، ۱۳۹۸). یکی از رویکردهایی مؤثر که در سالیان اخیر توجه بسیاری از برنامه‌ریزان آموزشی و درسی را به خود جلب کرده، درس‌پژوهی است. نظام آموزشی ژاپن این روش را برای توسعه حرفه‌ای ابداع و فرهنگ‌سازی کرد و به درس‌پژوهی در سال‌های اخیر به‌مثابه یکی از رویه‌های نوین توسعه حرفه‌ای معلمان، بیش از پیش مورد توجه نظام‌های آموزشی قرار گرفته است. در این میان، معلمان ابتدایی به دلیل موقعیت خاص خود در بنیان‌گذاری تجربه‌های نخستین یادگیری، جایگاهی ممتاز در بهره‌گیری از این رویکرد دارند. آنچه در تجربه زیسته آنان آشکار می‌شود، نه صرفاً تمرینی برای بهبود شیوه تدریس، بلکه مجالی برای بازاندیشی جمعی در ماهیت یادگیری و بازتعریف نسبت آموزش با زندگی است. از خلال درس‌پژوهی، معلمان درگیر فرایندی می‌شوند که در آن طراحی، مشاهده و تأمل، همچون حلقه‌های پیوسته بر هم انباشته می‌شود و فرصتی برای تولید دانش حرفه‌ای بومی فراهم می‌گردد. این دانش برخاسته از میدان واقعی عمل، ظرفیت آن را دارد که بر مدیریت و رهبری برنامه درسی تأثیرگذار شود. زیرا برنامه درسی در مدرسه تنها متنی نوشتاری یا سندی رسمی نیست، بلکه زیست جهانی زنده است که هر روز در کنش معلمان و دانش‌آموزان بازتولید می‌شود. با این حال، درس‌پژوهی در مقام یک رویکرد مداخله‌ای خالی از چالش نیست. محدودیت منابع، فشارهای نهادی و گاه نگرش‌های سنتی به تدریس می‌تواند بر تحقق کامل ظرفیت‌های آن سایه اندازد. از همین رو، توجه به دلالت‌های درس‌پژوهی برای رهبری برنامه درسی مستلزم نگاهی چندبعدی است؛ نگاهی که هم تجارب معلمان را به رسمیت بشناسد و هم ظرفیت نظام آموزشی برای یادگیری سازمانی را توسعه دهد. پژوهش حاضر بر آن است که از خلال روایت‌ها و تأملات معلمان ابتدایی، دریابد چگونه درس‌پژوهی می‌تواند در قامت روشی برای ارتقای کیفیت برنامه درسی عمل کند. پرسش محوری آن است که چه ابعاد و عناصر تازه‌ای از مدیریت برنامه درسی در پرتو این تجارب قابل

1 . Schipper et al.

شنا سایی است، و چگونه می‌توان از این بینش‌ها برای غنی‌سازی تصمیمات و راهبردهای آموزشی استفاده نمود.

شهلائی (۱۴۰۱) در پژوهشی پیرامون برنامه‌های درسی در مدارس ابتدایی نشان داد که معلمان از آگاهی و دانش کافی نسبت به اهداف، طراحی و اجرای برنامه‌های درسی برخوردارند و در فرآیندهای یاددهی-یادگیری نیز اصول و فنون را به‌خوبی به کار می‌گیرند. قاضی‌زاده و صمدی (۱۴۰۲) با بررسی نقش برنامه درسی در ایجاد رویکرد سازمان‌یادگیرنده، دریافتند که توسعه حرفه‌ای معلمان پیوند مستقیمی با ارتقای کیفیت کلاس درس دارد و درس‌پژوهی می‌تواند بستری برای یادگیری گروهی و رشد فردی فراهم آورد، هرچند در برخی مؤلفه‌ها نتایج ابزارهای کمی و کیفی با هم همخوان نبود. سلیمانی و احمدی (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای درباره موانع اجرای درس‌پژوهی در مدارس ابتدایی اردبیل، به این نتیجه رسیدند که درس‌پژوهی نه تنها الگویی برای ارتقای توانایی حرفه‌ای معلمان است، بلکه فرصتی برای همکاری نظام‌مند میان معلمان و پژوهشگران در جهت تقویت تفکر انتقادی و بازاندیشی آموزشی فراهم می‌کند.

اوجو کو^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «مزایا و چالشهای درس پژوهی: مورد آموزش علوم فیزیکی در آفریقای جنوبی» با استفاده از یک طرح تحقیقاتی موردی، نمونه‌ای از ۴ معلم علوم فیزیکی به راحتی از مدارس در مناطق روستایی و حومه انتخاب شد. نتایج نشان می‌دهد که همکاری از طریق درس پژوهی، استراتژیهای آموزش حرفه‌ای معلمان، مهارتهای شبکه، نوشتن طرح درس، مدیریت کلاس درس، خودکارآمدی و نگرش مثبت نسبت به آموزش افزایش یافته است. رودریگز-روبلز (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان ادراک توسعه حرفه‌ای ناظران در مدارس پروژه‌ای و غیر پروژه‌ای با استفاده از درس پژوهی انجام داد. نتایج نشان داد ناظرانی که در مدارس غیر پروژه‌ای کار می‌کردند، دریافتند که صلاحیتشان به‌عنوان ناظر به داشتن سابقه علمی قوی و توسعه حرفه‌ای مداوم در ارتباط با خود مطالعه گری، مطالعات تکمیلی و آموزش بستگی دارد. همین‌طور ناظرانی که در مدارس پروژه‌ای کار می‌کردند دریافتند که کار تیمی با معلمان مدارس به‌عنوان مثال گوش دادن به آن‌ها

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۶۵

بجای فراهم کردن اطلاعات مربوط به مسئله برای آن‌ها مورد نیاز است. بررسی‌های پیشین بیش‌تر بر کارکردهای عمومی درس پژوهشی، موانع اجرایی و تأثیر آن بر توسعه حرفه‌ای معلمان یا ناظران متمرکز بوده است. با این حال، کمتر پژوهشی به‌طور خاص تجربه‌های زیسته معلمان ابتدایی از درس پژوهشی را به‌عنوان منبعی برای استخراج دلالت‌های مستقیم در رهبری برنامه درسی مورد توجه قرار داده است. پژوهش حاضر در صدد است این خلأ را پر کند و نشان دهد چگونه درس پژوهشی می‌تواند به ابزاری عملی برای بازاندیشی و ارتقای مدیریت برنامه درسی بدل شود؛ چیزی که در مطالعات گذشته مغفول مانده است.

بر این اساس سؤالات پژوهشی به قرار زیر است:

سؤال اول پژوهش: تجارب زیسته‌ای معلمان که تجربه درس پژوهشی داشته‌اند، از این مفهوم چیست؟

سؤال دوم پژوهش: بر اساس تجربه معلمان درس پژوهشی چه ابعادی از برنامه درسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟

سؤال سوم پژوهش: معلمان بر اساس تجربه خویش، چه نگرش متفاوتی به درس پژوهشی دارند؟

روش‌شناسی پژوهش

رویکرد تحقیق پارادایم سازنده‌گرایی و راهبرد پدیدارشناسی توصیفی استفاده گردید. میدان تحقیق در این پژوهش شامل معلمان مدارس ابتدایی شهرستان کرمانشاه در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۴۰۳ بودند که دارای تجربه‌ی کاربست درس پژوهشی در عمل بودند. مشارکت کنندگان بر اساس نمونه‌گیری هدفمند (روش گلوله برفی) انتخاب و فرایند جمع‌آوری داده‌ها تا اشباع نظری ادامه داشت که این اشباع بعد از مصاحبه با ۱۵ نفر حاصل گردید. ابزار گردآوری اطلاعات مصاحبه نیمه ساختاریافته می‌باشد. مصاحبه روشی است که اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق ارتباط مستقیم بین پرسشگر یا محقق با پاسخگو گردآوری می‌شود. هدف یک مصاحبه بدون ساختار عبارت از شروع یک رابطه با

مشارکت گسترده در مطالعه و ایجاد فضایی است که وی در آن با احساس راحتی، ماجرای خود را بیان می‌کند. برای تجزیه تحلیل داده‌ها از روش پیشنهادی اسمیت استفاده شده است (اسمیت، ۱۹۹۵ به نقل از حاج باقری پرویزی و صلصالی، ۱۳۹۰). اسمیت سه مرحله را برای تحلیل داده‌ها در روش پدیدارشناسی پیشنهاد کرده است: ۱- تولید داده‌ها، ۲- تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۳- تلفیق موردها.

به‌منظور اطمینان از روایی و پایایی داده‌ها و افزایش اعتبار نتایج پژوهش، از چند راهبرد مکمل استفاده شد. نخست، بازبینی مشارکت‌کنندگان صورت گرفت؛ به این معنا که بخش‌هایی از مضامین و تفسیرهای اولیه برای معلمان شرکت‌کننده بازگو شد تا میزان انطباق آن با تجارب زیسته‌ی آنان بررسی و تأیید گردد. دوم، مثلث‌سازی داده‌ها از طریق مقایسه یافته‌های به‌دست‌آمده با متون نظری و پژوهش‌های پیشین به کار گرفته شد تا انسجام و هم‌پوشانی نتایج تقویت شود. سوم، برای افزایش پایایی تحلیل‌ها، کدگذاری بخشی از داده‌ها به صورت مستقل توسط یک پژوهشگر همکار انجام شد و توافق نسبی در کدگذاری‌ها محاسبه گردید. چهارم، بازاندیشی مستمر پژوهشگر در طول فرایند تحقیق رعایت شد تا تأثیر پیش‌فرض‌ها و سوگیری‌های احتمالی در تحلیل داده‌ها به حداقل برسد. سرانجام، توصیف غنی از زمینه و تجارب معلمان ارائه گردید تا امکان قضاوت خوانندگان در خصوص انتقال‌پذیری یافته‌ها فراهم شود.

یافته‌ها

در ارتباط با هدف اول پژوهش، در نهایت ۴ کد انتخابی و ۱۲ کد محوری استخراج شد. در ادامه تحلیل‌ها کدهای انتخابی بر مبنای کدهای محوری و باز مورد تحلیل قرار گرفتند. در جدول ۲ کدگذاری مربوط به هدف اول پژوهش انجام شده است و پس از آن تحلیل کدها بر مبنای گفته‌های مشارکت‌کنندگان صورت گرفت.

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۶۷

سؤال اول پژوهش: تجربه زیسته‌ی معلمان از درس‌پژوهی بر اساس تجربه خویش چه می‌باشد؟

جدول ۳. تحلیل مضمون سؤال اول

مضمون اصلی	مضمون فرعی	مفاهیم اولیه
درس پژوهی به‌مثابه فرایند تولید دانش حرفه‌ای در آموزش و تدریس	-تحقق مجموعه جدیدی از دانش تدریس -شناخت و تعمیق روش‌های حرفه‌ای تدریس -کشف سبک‌های مبتنی بر موقعیت در تدریس	پیشرفت حرفه‌ای در کلاس درس، تولید محتوای غنی و جدید، تولید مجموعه دانش نوین، بااندیشی در تفکرات، موقعیت‌شناسی در تدریس، استفاده از شیوه‌های نوین آموزشی، تقویت کار گروهی، آسیب‌شناسی برنامه درسی، تقویت الگوی آموزش اثربخش.
درس پژوهی به‌مثابه رویکرد مشارکتی برای تولید دانش عملی	-اشتراک دانش تربیتی توسط معلمان -شناخت موقعیت‌های مسئله‌زا در فرایند آموزش و معرفی به یکدیگر -ایجاد همگرایی در شناخت و مواجهه با مسئله‌های تربیتی	تقویت فرهنگ مشارکت، تقویت مسئولیت‌پذیری، بهره‌گیری از تجربیات، تقویت ذهنیت‌های نقاد، تقویت همکاری معلمان با یکدیگر، بهره‌جستن از تجارب دیگران، تقویت روحیه نقدپذیری معلمان و آموزشیاریان،
درس پژوهی به‌مثابه خلق رویکرد نوین برای بهبود آموزش و تدریس	-شناخت و آگاهی از موضوعات چالشی در آموزش و تدریس -شناخت ابعاد پیچیده مسائل تربیتی -توسعه دانش به‌منظور تسلط بر چارچوب‌ها و بهبود موقعیت‌های تربیتی	چندزاویه‌نگریستن به مسائل آموزشی، خلاقانه‌نگریستن به مسائل تربیتی، تصمیم‌گیری به‌روز شده در مورد مسائل تربیتی، شناخت عمیق معضلات تربیتی، تبیین و ارزیابی مسئله آموزشی کلاس درس، الگوی ایجاد تحول در آموزش،
درس پژوهی به‌مثابه توسعه مهارت‌های حرفه‌ای معلمان	-کسب تجارب حرفه‌ای در موقعیت‌های تربیتی واقعی -ارتقاء دانش حرفه‌ای خود -فرصتی برای تمرین حرفه‌ای‌گرایی	فرصت مناسبی برای عمل فکورانه، ترویج دانش حرفه‌ای برای معلمان، یادگیری معلمان از یکدیگر، خودارزیابی‌نگری معلمان به تدریس خود، بازتعریف نقش معلم به‌عنوان پژوهنده، بازاندیشی در رفتار آموزشی خود، تقویت وسعت توانایی‌های حرفه‌ای.

الف_درس‌پژوهی به‌مثابه فرایند تولید دانش حرفه‌ای در آموزش و تدریس: از دیدگاه مشارکت‌کنندگان، درس‌پژوهی به‌عنوان یک فرایند نظام‌مند، به معلمان این امکان را

می‌دهد که با بررسی و تحلیل دقیق روش‌های تدریس و یادگیری، دانش حرفه‌ای خود را تولید و ارتقا دهند. در این فرایند، معلمان به صورت گروهی به شناسایی و حل مسائل آموزشی پرداخته و از تجربیات یکدیگر بهره‌برداری می‌کنند. در زیر مشارکت‌کننده شماره ۷ زیر اذعان داشت: «درس پژوهشی به معلمان امکان می‌دهد واقعیت کلاس را ببینند، یعنی رویایی فکر نکنند و عمل نکنند، آنچه که هست و موجود هست را واکاوی بکنند و برای آن راهکار و درمان ارائه دهند.»

ب_ درس پژوهی به مثابه رویکرد مشارکتی برای تولید دانش عملی: به باور مشارکت‌کنندگان درس پژوهی به عنوان یک نوع پژوهش مشارکتی، بر همکاری و تعامل میان معلمان تأکید دارد. در این رویکرد، معلمان در گروه‌های کوچک گرد هم می‌آیند تا به بررسی یک موضوع خاص آموزشی بپردازند. مشارکت‌کننده شماره ۱۳ باورد داشت: «این رویکرد معلمان را به صورت شبکه‌ای بهم پیوند می‌زند و سعی آن برای این است که معلمان دانش خود را در اختیار هم قرار دهند.»

ج_ درس پژوهی به مثابه خلق رویکرد نوین برای بهبود آموزش و تدریس: درس پژوهی به عنوان یک ابزار مؤثر برای خلق رویکردهای نوین برای بهبود آموزش و تدریس عمل می‌کند. معلمان مشارکت‌کننده در تحقیق بر این عقیده بودند که با استفاده از این رویکرد، می‌توان چالش‌های موجود در فرآیند یاددهی-یادگیری را شناسایی کرده و راهکارهایی خلاقانه برای مواجهه با آنها پیشنهاد دهند. مشارکت‌کننده شماره ۱ بر این باور بود: «معلمان را هم از لحاظ فکری و عملکردی دچار تغییر می‌دهد، یعنی به معلمان این بازخورد را می‌دهد که باید با فراست به تدریس محتوا بیندیشند و تا می‌توانند خلاقانه به فرایند تدریس و آموزش توجه کنند.»

د_ درس پژوهی به مثابه توسعه مهارت‌های حرفه‌ای معلمان: درس پژوهی به عنوان یک ابزار توسعه حرفه‌ای برای معلمان شناخته می‌شود. این فرایند به معلمان اجازه می‌دهد تا مهارت‌های تدریس خود را از طریق یادگیری تجربی و گروهی تقویت کنند. در این راستا مشارکت‌کننده شماره ۸ بیان داشت: «درس پژوهی با مراحمی که دارد اگر معلمان آن را

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۶۹

رعایت کنند توانمندی آنها را غنی تر می‌سازد و بدانها کمک میکند مهارت علمی خود را تقویت کنند، مثلاً مهارت کار تیمی یا تولید دانش کاربردی.»

سؤال دوم پژوهش: درس پژوهی چه ابعادی از برنامه درسی را تحت تأثیر گذاشته است؟

در ارتباط با هدف دوم پژوهش، در نهایت ۴ کد انتخابی و ۱۵ کد محوری استخراج شد. در ادامه تحلیل‌ها کدهای انتخابی بر مبنای کدهای محوری و باز مورد تحلیل قرار گرفتند. در جدول ۳ کدگذاری مربوط به هدف دوم پژوهش انجام شده است و پس از آن تحلیل کدها بر مبنای گفته‌های مشارکت‌کنندگان صورت گرفت.

جدول ۳. تحلیل مضامین سؤال دوم پژوهش

مفاهیم اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
ترسیم رویکردهای جدید به یادگیری برای معلم، تغییر در نوع نگاه معلم به یادگیری و آموزش، تسهیل‌گری و راهنما بودن معلم در فرایند یادگیری، توجه به ابعاد رشدی دانش‌آموزان، بررسی تجربیات و دانش همدیگر، طراحی برنامه بر اساس ارزشها، توجه به تنوع و گوناگونی در کلاس درس، توجه کردن به نیازهای محلی، پی بردن به ماهیت و چیستی محتوای آموزشی، توجه به تفاوت‌های فردی، توجه به عوامل انگیزه بخش یادگیرندگان.	- مبانی اجتماعی و فرهنگی برنامه‌ریزی درسی - مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی - مبانی روانشناختی برنامه‌ریزی درسی	تأثیر درس پژوهی بر مبانی برنامه درسی
فعال ساختن دانش‌آموزان در کلاس درس، پی‌گیرانه بار آوردن معلمان در جریان تدریس، رهنمای مستمر دانش‌آموزان، ساختن دانش با یادگیری فعال، اتصال‌گرایی بین ابزار و اهداف آموزشی، طراحی ابزار خاص اهداف آموزشی، استفاده از شیوه تدریس گروهی، انجام دادن فعالیت‌های عملی برای دانش‌آموزان، مشارکتی عمل کردن دانش‌آموزان، به اشتراک	- فعالیت‌ورزی معلم - در مرکزیت قرار دادن فعالیت دانش‌آموزان - طراحی آموزشی و تدوین برنامه درسی منابع یادگیری - تدوین ابزار غنی برای تولید محتوا - اتصال بین ابزار و اهداف	تأثیر درس پژوهی بر تعیین مواد و منابع یادگیری در برنامه درسی

مفاهیم اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
گذاشتن دانش با یکدیگر، درک پذیر ساختن محتوا برای دانش آموزان.	آموزشی - راهی در جهت تقویت فعالیت‌های گروهی	
به اشتراک گذاری دانش و ایده های جمعی، حسادت زدایی معلمان در جریان آموزش، کمک به تقویت خلاقیت همدیگر، منعطف بار آمدن برنامه درسی با مشکلات درسی، فراهم ساختن فرهنگ باز در مدرسه، استقبال کردن معلمان از نظرات یکدیگر، مشارکت علمی معلمان با دانش آموزان، لزوم تغییر در طرح درس معلمان، به رزو کردن طرح درس معلمان، احساس تعلق بیشتر معلم به برنامه درسی، خلق و سازماندهی و بکارگیری دانش جمعی.	- توسعه حرفه‌ای معلمان - تمرکز زدایی - قدرت برنامه درسی در سازگاری و انطباق با تغییرات - درس پژوهی و تغییر و نوآوری در برنامه درسی - تغییر و نوآوری در مواد و محتوا و رویکرد تربیت تحولی - مدیریت دانش	تأثیر درس پژوهی بر ارتقاء برنامه درسی
مرتفع ساختن مشکلات و ابهامات معلمان در خصوص تدریس، تغییر در ذهنیت آموزشی معلم، استفاده حداکثری معلمان از تجارب غنی آموزشی، لذت بخش ساختن آموزش و پژوهش در مدرسه، آماده ساختن مدرسه برای مقابله با چالش، آماده ساختن عوامل مدرسه برای مقابله با بحران، مسئله شناسی بار آوردن معلم و دانش آموز، تقویت فعالیت های تیمی و شبکه‌ای، ترویج تفکرات سیستماتیک، گسترش فرهنگ یاددهی-یادگیری در مدرسه، راهکار ارائه دادن برای حل مسئله، تقویت ذهن های خلاق و نوآوری مدرسه، استراتژی ساختن فضای مدرسه برای یادگیری اثربخش.	- کسب تجارب حرفه‌ای در موقعیت‌های تربیتی - شناخت و آگاهی از موضوعات چالشی در تدریس - راهبردهای فعالانه و مشارکتی - یادگیری مبتنی بر حل مساله	درس پژوهی و تأثیر آن بر راهبردهای یادگیری و آموزش

الف_ تأثیر درس پژوهی بر مبانی برنامه درسی: درس پژوهی به سان یک روش ابتکاری و نوین در تعلیم و تربیت، علاوه بر خود مفهوم برنامه درسی، تأثیر عمیقی بر مبانی برنامه درسی دارد. اولاً، از نظر مبانی اجتماعی و فرهنگی، این رویکرد به معلمان کمک می‌کند

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۷۱

تا به نیازهای جامعه و فرهنگ محلی توجه بیشتری داشته باشند و برنامه‌های درسی را بر اساس ارزش‌ها و انتظارات جامعه طراحی کنند. **ثانیاً**، در زمینه مبانی فلسفی، معلمان با بررسی تجربیات خویش، به دیدگاه‌های فلسفی مختلفی در آموزش دست پیدا می‌کنند و این تجارب می‌تواند بر فلسفه تدریس و یادگیری تأثیر بگذارد. مصاحبه‌شونده شماره ۵ در اینباره بیان داشت: «نیازهای دانش‌آموزان متنوع هستند و تمایلات و علائق و توانایی‌ها مختلف هست، درس پژوهی میتواند به معلمان کمک کند که بیشتر و بهتر به این نیازها توجه کند و تدریس خود را غنی‌تر بخشد.»

ب_ تأثیر درس پژوهی بر تعیین مواد و منابع یادگیری در برنامه درسی: مفهوم درس پژوهی در تعیین محتوا و منابع یادگیری نیز نقش بسزایی دارد. به کلامی دیگر این رویکرد به معلمان می‌آموزد که فعالیت‌های آموزشی را بهبود بخشند و به شناسایی مواد یادگیری مؤثر بپردازند. معلمان با بررسی و مشاهده فعالیت‌های یکدیگر، می‌توانند روش‌های بهینه‌تری برای طراحی و تدوین برنامه درسی پیدا کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ اذعان داشت: «شاید بتوان گفت مهمترین کمک درس پژوهی به برنامه درسی این هست که معلمان را به فکر استفاده از روش جدید میندازد که متفاوت تر و به روز تر تدریس بکنند و با دانش‌آموزان بهتر و حرفه‌ای‌تر تعامل برقرار کنند و زیاد به روش‌های قدیمی پایبند نباشند.»

ج_ تأثیر درس پژوهی بر توسعه برنامه درسی: درس پژوهی به سان یک عامل کلیدی در توسعه برنامه درسی به سوی غنی ساختن محیط یادگیری و یادگیرندگان عمل می‌کند. این بدان معناست که این رویکرد تحقیق به تقویت توسعه حرفه‌ای معلمان از طریق تبادل تجربیات و مهارت‌های یکدیگر کمک می‌کند. مصاحبه‌شونده شماره ۴ در این باره گفت: «معلمان را با هم آشنایی می‌دهد، دوستی آنها را واقعی‌تر میکند حداقل در زمینه آموزش و تدریس، معلمان را گرد هم می‌آورد و آنها را ترغیب میکند که بهتر بیندیشند و نقطه نظرات خودشان را درباره بهبود یادگیری در مدرسه ارائه دهند و مدیران و معاونان را هم میتوانند در جریان کار قرار بدهند و همگی دست به دست هم دهند تا مدرسه بهترین عملکرد آموزشی و یادگیری را داشته باشد.»

د- درس‌پژوهی و تأثیر آن بر راهبردهای یادگیری و آموزش: معلمان هر کدام استراتژی خاص خود را برای تدریس دارند و در این راستا درس‌پژوهی تأثیر قابل توجهی بر راهبردهای یادگیری و آموزش آن‌ها و دانش‌آموزان دارد. این رویکرد به معلمان این امکان را می‌دهد که از تعجارب حرفه‌ای در موقعیت‌های واقعی آموزشی بهره‌برداری کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۶ در این خصوص بیان داشت: «این بازخورد را به معلمان می‌دهد که صرفاً شما یاددهنده نیستید بلکه میتوانید از دانش‌آموزان هم یاد بگیرید. در کشور تا دلتون بخواهد چالش و بحران در مدارس زیاد است، رویکردهای مانند اقدام پژوهشی و درس پژوهی میتوانند دانش‌آموزان و معلمان و کل مدرسه را متوجه این چالش‌ها بسازند.»

سؤال سوم پژوهش: نگرش‌های معلمان درباره مفهوم درس‌پژوهی چگونه است؟ در ارتباط با هدف سوم پژوهش، در نهایت ۵ کد انتخابی و ۱۳ کد محوری استخراج شد. در ادامه تحلیل‌ها کدهای انتخابی بر مبنای کدهای محوری و باز مورد تحلیل قرار گرفتند. در جدول ۴ کدگذاری مربوط به هدف سوم پژوهش انجام شد و پس از آن تحلیل‌ها بر مبنای گفته‌های مشارکت‌کنندگان صورت گرفت.

جدول ۴. تحلیل مضمون سؤال سوم پژوهش

مفاهیم اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
دوستانه بار آوردن فضای مدرسه، همکاری‌های واقعی برای بهبود یادگیری در مدرسه، مشارکت کردن بجای فردیت محوری، همفکری کردن در حین مواجهه با چالش، بحران زدایی آموزشی با تفکرات گروهی، در اختیار قرار دادن طرح درس‌ها از سوی معلمان، کمک به یکدیگر برای داشتن کلاس آکنده از لذت یادگیری.	- تقویت کردن خرد جمع‌گرا - ایجاد فرهنگ حمایتی در مدرسه	تقویت همکاری مسالمت‌آمیز و فعالیت‌های شبکه‌ای
علاقتمند ساختن معلم به کار تحقیقاتی، استفاده مفید معلمان از نتایج پژوهش، سرمایه‌گذاری بروی درس پژوهی‌های مؤثر، توجه به تحقیق در حین تدریس، ترکیب آموزش و تحقیق در فرآیند آموزش، ترویج حس پژوهشگری در بین معلمان، آگاه ساختن معلم	- درگیر ساختن معلمان در کار تحقیقاتی - مسئله‌شناسی معلمان از طریق تحقیقات مدرسه‌ای	پژوهنده بار آوردن معلمان

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۷۳

مفاهیم اولیه	مضمون فرعی	مضمون اصلی
نسبت به ارزشمندی پژوهش،		
تقویت مسئله‌مندی عوامل مدرسه، بالا بردن حس اعتمادبنفس اعضای مدرسه، منعطف بار آوران دانش آموزان برابر مشکلات تحصیلی، دانش اندوزی مستمر معلمان، تقویت روحیه خود انتقادگری معلمان، پذیرا بودن از نقد و پرسشگری، خردمندبار آوردن در طول آموزش، مسئله شناس و مسئله گشا بار آوردن معلمان، ترویج ذهنیت‌ورزی عالمانه بین معلمان	-گشاده‌رو بار آمدن معلمان در کلاس -تعامل مبتنی بر پیشرفت یادگیری -تقویت تفکر پیش‌زمینه‌ای در مواجهه با مسائل	توسعه دانش و مهارت‌های نرم حرفه‌ای معلمان
تقویت خودرضایتی معلمان، تلاشگری در راستای عملکرد بهتر مدرسه، خرج کردن توانمندی خویش برای یادگیری دانش آموزان، ایجاد همکاری و همکف‌ری با مدیر مدرسه، دنباله‌روی راهکاری نوین برای تقویت یادگیری، تلاش برای برندسازی مدرسه، انجام تبلیغات مؤثر برای خوب نشان دادن مدرسه، بالا بردن سطح علمی مدرسه با تلاش، تعهدگرایی به درس در کلاس.	-پی‌گیر بودن بهبود یادگیری به طور مشترک -احساس تعلق به مدرسه و کلاس درس -پایبند بودن به اهداف و ارزش‌های مشترک در مدرسه	ایجاد حس تعلق به جامعه حرفه‌ای
در مرکزیت قرار دادن تفکر خودارزیابی، سنجیدن خویش بر اساس معیارهای واقعی، خودواقع‌بینی در مورد عملکرد خویش، تأکید بر خودارزشیابی راستین در حین تدریس، توجه به عملکرد گذشته خویش، ایجاد سؤال در مورد عملکرد خویش، جستجوی پاسخ منطقی برای حل چالش آموزشی، اتخاذ تصمیمات بهتر برای تدریس مطلوب.	-خودارزیابی مداوم عملکرد خویش -طرح سؤالات چالش برانگیز درباره خود -درس گرفتن معلمان از تجربیات گذشته خویش	تقویت تفکر نقادانه و خودبازتابی

الف_ تقویت همکاری مسالمت‌آمیز و فعالیت‌های شبکه‌ای: درس پژوهی با تشویق معلمان به همکاری و کار تیمی، نگرش مثبتی را در آن‌ها ایجاد می‌کند. معلمان در این فرآیند یاد می‌گیرند که چگونه دانش، تجربیات و ایده‌های خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و از تجربیات همکاران خود نیز بهره‌مند شوند. در این راستا مصاحبه‌شونده شماره ۱۲ بر این باور بود: «معلمان بیشتر عادت می‌کنند با همدیگر فکر نکنند، کار نکنند و حتی این حس همکاری را به دانش‌آموزان منتقل سازند، فرهنگ کار تیمی و گروهی را در مدرسه رایج

میکنند، دیگر معلمان تلاش نمیکنند فردی یا به تنهایی کاری را انجام دهند، درس‌پژوهی مانع از تک روی و خودمحوری معلمان در کارهای آموزشی میشود.»

ب_ پژوهنده بار آوردن معلمان: درس‌پژوهی، فراتر از یک تکنیک تدریس، یک فرآیند تحول‌آفرین است که معلمان را به پژوهشگرانی در عمل مبدل سازند. مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این راستا اذعان داشت: «معمولاً ۹۰ درصد معلمان ما با تحقیق بیگانه هستند و توانایی آن را ندارند تحقیق یا درس‌پژوهی جهت حل مشکلی در مدرسه انجام دهند، اما با درس‌پژوهی میتوان گفت معلمان بیشتر نقاد و پرسشگر بار خواهند آمد. بیشتر به کاوش و بازاندیشی درباره مشکلات مدرسه و دانش‌آموزان میپردازند.»

پ_ توسعه دانش و مهارت‌های نرم حرفه‌ای معلمان: درس‌پژوهی به معلمان کمک می‌کند تا دانش و مهارت‌های حرفه‌ای خود را به طور مستمر توسعه دهند. در این فرآیند، معلمان با مطالعه تحقیقات و مقالات مرتبط با موضوع درسی، به روزترین اطلاعات و روش‌های تدریس را فرا می‌گیرند. مصاحبه‌شونده شماره ۸ اذعان داشت: «این رویکرد بر این باور است که معلمان و دانش‌آموزان را برای مقابله با سختی و مشکلات زندگی آماده می‌سازد، تفکر و باورهای معلمان و دانش‌آموزان را بهتر تقویت می‌کنند که بتوانند برای خود شغل‌آفرینی بکنند و مستقلانه و متفکرانه زندگانی بکنند.»

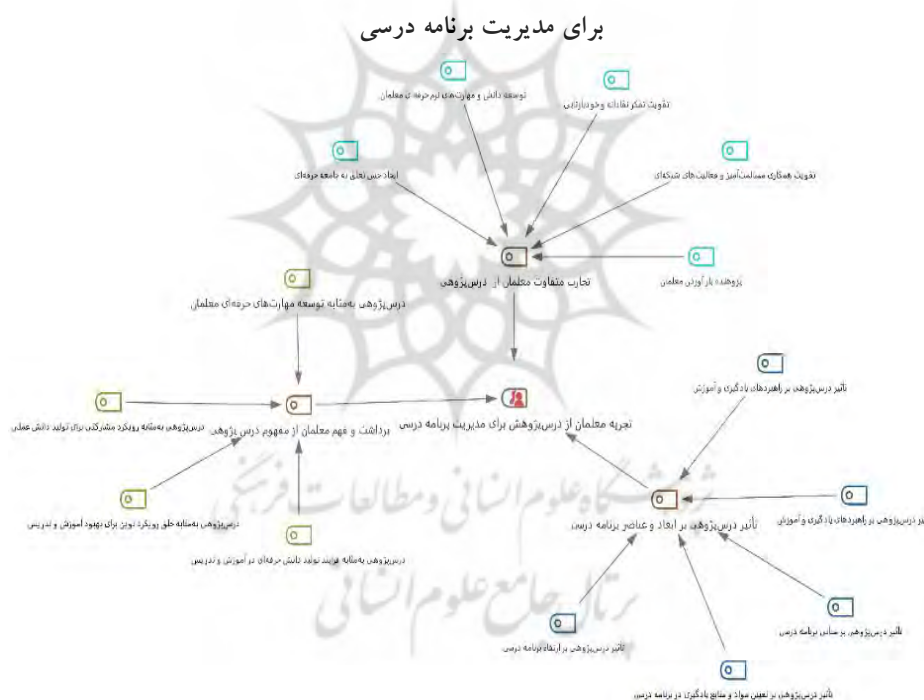
ج_ ایجاد حس تعلق به جامعه حرفه‌ای: درس‌پژوهی با ایجاد شبکه‌ای از معلمان که به طور مشترک به دنبال بهبود تدریس و یادگیری هستند، حس تعلق به جامعه حرفه‌ای را در بین معلمان تقویت می‌کند. معلمان در این شبکه‌ها می‌توانند تجربیات خود را به اشتراک بگذارند، از یکدیگر حمایت کنند و به طور جمعی به حل مسائل و چالش‌های آموزشی بپردازند. این حس تعلق، به معلمان کمک می‌کند تا احساس کنند بخشی از یک جامعه بزرگتر هستند که به ارزش‌ها و اهداف مشترکی پایبند است. مصاحبه‌شونده شماره ۱ در این راستا بیان داشت: «شاید بتوان گفت معلمان بیشتر حس تعهد و تعصب به مدرسه پیدا میکنند.»

د_ تقویت تفکر انتقادی و خودبازتابی: درس‌پژوهی به معلمان کمک می‌کند تا تفکر

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۷۵

انتقادی و خودبازتابی را در خود تقویت کنند. در این فرآیند، معلمان به طور مداوم به بررسی و تحلیل عملکرد خود می‌پردازند و سعی می‌کنند نقاط قوت و ضعف خود را شناسایی کنند. آن‌ها با طرح سؤالات چالش‌برانگیز و جستجوی پاسخ‌های منطقی، تفکر انتقادی خود را تقویت می‌کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۳ بیان داشت: «این روش بخصوص برای نحوه تدریس معلمان که مدام آن را رصد بکنند خوب است، درس پژوهشی باعث میشود معلمان از دانش آموزان بخواهند در مورد شیوه درس دادنشون نظر بدهند و از معلمان هم بخواهند نظر بدهند که روش تدریس خودشان را هر روز بهتر و به روزتر کنند.»

دیاگرام ۱. کدهای مستخرج از داده‌های پژوهش در ارتباط با تجارب معلمان از مفهوم درس پژوهی

بحث و نتیجه‌گیری

درس پژوهی فقط مربوط به اصلاح برنامه های درسی نیست. این یک روش سیستماتیک برای ایجاد درک عمیق‌تر از آموزش و یادگیری است. نتایج حاصل از این

مقوله با یافته‌های تحقیق (متانلوک و همکاران، ۲۰۲۴؛ اینپراسیا، ۲۰۲۴؛ اوجو کو و همکاران و شهلائی، ۱۴۰۱) همسویی دارد. درس‌پژوهی با همکاری، درگیر کردن معلمان در یک پیگیری مشترک برای بهبود آموزش رشد می‌کند. این رویکرد مشارکتی تضمین می‌کند که دانش تولید شده مرتبط و قابل استفاده برای تنظیمات کلاس درس در دنیای واقعی است. یافته‌های این بخش نیز با نتایج تحقیقات (متانلوک و همکاران، ۲۰۲۲؛ هاپکینز، ۲۰۲۰ و دارلینگ و هاموند، ۲۰۱۸) همخوانی دارد. در ارتباط با مقوله سوم می‌توان گفت درس‌پژوهی جایگزینی تازه برای رویکردهای سنتی از بالا به پایین برای بهبود آموزشی ارائه می‌دهد. این به معلمان قدرت می‌دهد تا توسعه حرفه‌ای خود را در اختیار بگیرند و نوآوری را از پایه هدایت کنند. این مقوله نیز با برآیندهای مطالعاتی (ساپارودین و همکاران، ۲۰۲۴؛ چاکشی و فرناندز، ۲۰۱۹ و هاپکینز، ۲۰۲۰) همراستایی دارد. در ارتباط با مقوله انتخابی چهارم باید اذعان داشت که درس‌پژوهی چارچوبی ساختاریافته برای معلمان فراهم می‌کند تا مهارت‌های خود را در زمینه‌های مختلف تقویت کنند. توانایی‌های برنامه ریزی درسی، مهارت‌های مشاهده‌ای و تفکر تحلیلی آنها را افزایش می‌دهد. یافته‌های این بخش نیز با نتایج تحقیقات (اوجو کو و همکاران، ۲۰۲۳ و اسکپیر و همکاران، ۲۰۲۲) مطابقت دارد.

درس‌پژوهی با در نظر گرفتن نیازهای متنوع دانش‌آموزان بر پایه‌های اجتماعی و فرهنگی برنامه‌ریزی درسی تأثیر می‌گذارد. همچنین به بررسی مبانی فلسفی می‌پردازد و هدف و ارزش‌های نهفته در آموزش را زیر سؤال می‌برد. مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی با تمرکز بر نحوه یادگیری و رشد دانش‌آموزان بررسی می‌شود. با تجزیه و تحلیل این مبانی، معلمان می‌توانند برنامه‌های درسی فراگیرتر و مؤثرتری ایجاد کنند. یافته‌های این بخش با نتایج تحقیقات (دینگ و همکاران، ۲۰۲۴ و ژانگ و لو، ۲۰۲۲ و ترنس، ۲۰۲۲) همسویی دارد. درس‌پژوهی بر فعالیت‌های معلم مانند برنامه‌ریزی و طراحی آموزشی و فعالیت دانش‌آموز مانند در مشارکت تأثیر می‌گذارد. در طراحی آموزشی و تدوین برنامه درسی نیز می‌تواند تأثیرگذار باشد، زیرا

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۷۷

درس پژوهی از انتخاب منابع و مواد اولیه خبر می‌دهد. دانش و محور درس پژوهی است که هدف آن تقویت فعالیت‌های گروهی و مشارکتی است. نتایج این بخش با برآیندهای مطالعاتی (شیباتا و ماتوبا، ۲۰۲۱؛ دارلینگ و هاموند، ۲۰۱۸؛ قاضی‌زاده و صمدی، ۱۴۰۲ و سلیمانی و احمدی، ۱۴۰۳) همراستایی دارد.

درس پژوهی به توسعه حرفه‌ای معلمان کمک می‌کند و مربیان را قادر می‌سازد تا عملکرد خود را اصلاح کنند و با تغییر چشم اندازهای آموزشی سازگار شوند. تمرکززدایی نیز تسهیل می‌شود، زیرا درس پژوهی معلمان را قادر می‌سازد تا مالکیت تدوین برنامه درسی را بر عهده بگیرند. قدرت برنامه درسی در توانایی آن برای انطباق و پاسخگویی به نیازهای متغیر نهفته است و درس پژوهی به معلمان کمک می‌کند تا به این هدف دست یابند. نتایج این بخش با برآیندهای مطالعاتی (نائلی، ۱۳۹۹؛ هولدن، ۲۰۲۳؛ شهلایی، ۱۴۰۱ و قاضی‌زاده و صمدی، ۱۴۰۲) همسویی دارد. درس پژوهی تجربیات حرفه‌ای را در موقعیت‌های آموزشی واقعی به معلمان ارائه می‌دهد و به آنها کمک می‌کند تا مسائل چالش برانگیز در تدریس را تشخیص دهند و به آنها رسیدگی کنند. یافته‌های این بخش نیز با نتایج تحقیقات (چاکشی و فرناندز، ۲۰۱۹؛ هاپکیز، ۲۰۲۰؛ دارلینگ و هاموند، ۲۰۱۸ و سوزانتو و همکاران، ۲۰۲۲) همراستایی دارد. درس پژوهی معلمان را تشویق می‌کند تا ذهنیت پژوهندگی را با تمرکز بر تحقیق و تحقیق اتخاذ کنند. این رویکرد به معلمان کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از عملکرد خود و تأثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان ایجاد کنند. یافته‌های این بخش با نتایج تحقیقات (قاضی‌زاده و صمدی، ۱۴۰۲؛ شهلایی، ۱۴۰۳؛ ماتانلوک و همکاران، ۲۰۲۳) همخوانی دارد.

درس پژوهی به معلمان کمک می‌کند تا دانش حرفه‌ای خود را توسعه دهند، از جمله تخصص موضوعی و مهارت‌های آموزشی. مهارت‌های نرم، مانند ارتباط و کار گروهی نیز برای مطالعه مؤثر درس ضروری هستند. با شرکت در درس پژوهی، معلمان می‌توانند طراحی و ارائه آموزشی خود را اصلاح کنند، که منجر به دروس جذاب‌تر و

موثرتر شود. نتایج این بخش نیز با یافته‌های تحقیقات (هیرلانتی و همکاران، ۲۰۲۴؛ لیائو و وو، ۲۰۲۲) همراستایی دارد. این احساس تعلق در تعیین رضایت شغلی و تعهد معلمان به حرفه خود بسیار مهم است. درس پژوهی فرصت‌هایی را برای معلمان فراهم می‌کند تا با همکاران خود ارتباط برقرار کنند و به یک فرهنگ حمایتی و مشارکتی بیشتر منجر شود. نتایج این بخش با یافته‌های تحقیقات (اوجو کو و همکاران، ۲۰۲۳؛ اینپراسیا، ۲۰۲۴؛ ترنس، ۲۰۲۲؛ چاکشی و فرناندز، ۲۰۱۹؛ مینگستو و همکاران، ۲۰۲۴ و شهلائی، ۱۴۰۱) همسویی و همخوانی دارد. درس پژوهی معلمان را تشویق می‌کند تا در تفکر انتقادی و خود انعکاسی شرکت کنند و عملکرد آنها و تأثیر آن بر یادگیری دانش آموزان را بررسی کنند. با تجزیه و تحلیل تدریس خود، معلمان می‌توانند زمینه‌های بهبود را شناسایی کرده و راهبردهای آموزشی مؤثرتری را توسعه دهند. یافته‌های این بخش با نتایج تحقیقات (دارلینگ و هاموند، ۲۰۱۸؛ اینپراسیا، ۲۰۲۴؛ متانلوک و همکاران، ۲۰۲۴؛ جو و فانگ، ۲۰۲۳) همراستایی دارد.

در نتیجه‌گیری و برداشت کلی از مباحث مطرح شده، می‌توان گفت درس پژوهی نه یک تکنیک صرفاً آموزشی، بلکه یک افق تازه در زیست حرفه‌ای معلمان است. این فرایند ما را از اصلاحات سطحی برنامه‌های درسی فراتر می‌برد و به درکی ژرف‌تر از آموزش به مثابه یک کنش انسانی و اجتماعی رهنمون می‌سازد. درس پژوهی در ذات خود نوعی دموکراسی معرفتی است؛ جایی که معلمان نه مصرف‌کننده سیاست‌های بالا به پایین، بلکه خالقان دانش تربیتی در بسستر واقعی کلاس درس‌اند. این رویکرد، یادگیری را به یک «عمل جمعی» بدل می‌سازد؛ تجربه‌ای که در آن معلم، دانش آموز و جامعه، همگی به نحوی در تولید معنا و دانش شریک می‌شوند. در این ساحت، معلم صرفاً انتقال‌دهنده محتوا نیست، بلکه کنشگری پژوهنده است که با نگاه انتقادی و انعکاسی، تجربه‌های خویش را بازاندیشی می‌کند و از خلال این بازاندیشی، هم خود را رشد می‌دهد و هم آموزش را انسانی‌تر و معنادارتر می‌سازد. درس پژوهی در واقع مدرسه را به آزمایشگاهی زنده از یادگیری بدل می‌کند؛ جایی که خطا، پرسش و

تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی؛ سلیمی و همکاران | ۱۷۹

خلاقیت همگی بخشی از مسیر یادگیری‌اند. این تجربه، نه تنها توانمندی‌های علمی و مهارتی معلمان را ارتقا می‌دهد، بلکه سرمایه‌های نرم همچون همبستگی، اعتماد، گفت‌وگو و کار گروهی را نیز در فرهنگ مدرسه نهادینه می‌کند.

از منظر اجتماعی، درس پژوهی به نوعی تمرکززدایی معرفتی و قدرت بخشی به معلمان منجر می‌شود؛ چرا که آنان مالک فرایند یادگیری و توسعه برنامه درسی خود می‌شوند. این امر به آموزش روحی تازه می‌بخشد، آن را به نیازهای واقعی و متغیر دانش‌آموزان پیوند می‌زند و ظرفیت نوآوری را از پایه‌های مدرسه برمی‌انگیزد. از منظر فلسفی نیز درس پژوهی یادآور آن است که آموزش صرفاً انتقال اطلاعات نیست، بلکه تلاشی برای طرح پرسش‌های بنیادین درباره ارزش‌ها، هدف‌ها و غایت تربیت است. مخلص کلام، درس پژوهی را می‌توان نوعی «زیست جهان مشترک» دانست؛ فضایی که در آن معلمان هم‌زمان می‌آموزند، می‌پژوهند و می‌آفرینند. این فرایند، رضایت شغلی، تعهد حرفه‌ای و هویت معلمی را غنا می‌بخشد و چشم‌اندازی گشوده برای آموزش آینده ترسیم می‌کند. بدین‌سان، درس پژوهی صرفاً یک روش آموزشی نیست، بلکه مسیری است برای احیای معنا در مدرسه و بازیابی کرامت حرفه‌ای معلم؛ مسیری که آموزش را به تجربه‌ای انسانی‌تر، انتقادی‌تر و امیدبخش‌تر بدل می‌سازد.

پیشنهادهای کاربردی

۱. نهادینه‌سازی درس پژوهی در سیاست‌های مدرسه‌ای؛ بدین معنا که برنامه درسی به مثابه فرایندی مشارکتی بازتعریف شود و معلمان در قلب تصمیم‌گیری قرار گیرند.
۲. ایجاد سازوکارهای حمایتی نهادی؛ از جمله زمان‌بندی مناسب، منابع آموزشی و پشتیبانی مدیریتی، تا چرخه‌های درس پژوهی تداوم یابند.
۳. توجه به بعد فرهنگی و اجتماعی درس پژوهی؛ تقویت گفتگوهای بین فرهنگی و حساسیت اجتماعی در طراحی دروس.
۴. پرورش مهارت‌های نرم و بین فردی معلمان؛ از طریق کارگاه‌های بازاندیشانه و فعالیت‌های گروهی.

۵. بازتعریف رهبری برنامه درسی؛ از رهگذر انتقال محوریت از ساختارهای بالا به پایین به سمت رهبری مشارکتی و مبتنی بر جامعه حرفه‌ای معلمان.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافی ندارند.

منابع

- افتخاری، حجت و افتخاری، جابر (۱۳۹۷). درس پژوهی، چالش‌ها، پیامدها و راهکارها. فصلنامه آموزش پژوهی، ۴(۱۳)، ۸۹-۷۷.
- حبیبی، لایلا (۱۴۰۳). رابطه برنامه درسی و تدریس: دیدگاه آنتروپی. پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۵(۱۴)، ۱۰۳-۱۲۱.
- شهلائی، هما. (۱۴۰۰). بررسی وضعیت برنامه‌های درس پژوهی در مدارس ابتدایی و ارائه راهکارهای سازنده در جهت بهبود آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- قاضی‌زاده، سمیه و ایزدی، صمد. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر الگوی درس پژوهی در ایجاد رویکرد سازمان یادگیرنده در مدارس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- کریمی، مهدیه (۱۴۰۳). تبیین ابعاد الگوهای برنامه درسی شایستگی محور به منظور تعیین شاخص‌ها و مولفه‌های اساسی، فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۵(۱۴)، ۱۸۰-۱۵۵.
- هاپکینز، دیوید. (۲۰۲۰). پژوهش در کلاس درس: راهنمای معلمان. ترجمه: مسعود، وفایی؛ سید علی اکبر، مرعشی (۱۳۸۴). تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

References

- Ayk, __, & Yılmaz, B. (2022). The integration of a lesson study model into distance STEM education during the COVID-19 pandemic: Teachers' views and practice. *Technology, Knowledge and Learning*, 27(2), 609-637.
- Chávez, A. D. C. D., Ordoñez, R. P. M., & Sánchez, M. E. T. (2023). Improving reading comprehension through lesson study among tenth-grade students at a public school in the city of Loja during 2021-2022 school year. *Ciencia Latina Revista Científica Multidisciplinar*, 7(2), 6861-6876.
- Chokshi, S. & Fernandez, C. (2019). Challenges to importing Japanese lesson study: concerns, misconceptions, and nuances (Electronic version). *The Pro-fessional Journal for Education*, 85, 7, 520-525.
- Da Ponte, J. P., Quaresma, M., & Mata-rrer, J. (2022). Teacher's learning in lesson study: insights provided by a modified version of the interconnected model of teacher professional growth. *ZDM-Mathematics Education*, 54(2), 373-386.
- Darling, h., & Hammond, L. (2018). *Professional Development Schools: Schools for Developing a Profession*. New York: Teachers College

Press.

- Ding, M., Huang, R., Pressimone Beckowski, C., Li, X., & Li, Y. (2024). A review of lesson study in mathematics education from 2015 to 2022: *implementation and impact*. *ZDM–Mathematics Education*, 56(1), 87-99.
- Goh, R., & Fang, Y. (2023). A tale of two schools: curriculum deliberation and school-level orientation in transforming knowledge through lesson study. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 12(2), 166-178.
- Herlanti, Y., Nobira, S., Kuboki, Y., & Qumilaila, Q. (2024). Online lesson study design: integrating environmental issues with science learning to enhance students' environmental literacy. *International Journal for Lesson & Learning Studies*.
- Holden, M. (2023). Exploring online lesson study as a vehicle for teacher collaborative professional learning. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 12(2), 179-193.
- Inprasitha, N. (2024). Perceptions on Professional Development of Supervisors in the Non-project and Project Schools Using Lesson Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5th World Conference on Educational Sciences, 116, 2069-2073.
- Jain, P., & Brown, A. L. (2022). Using an adapted lesson study with early childhood undergraduate students. *Teaching Education*, 33(2), 154-174.
- Kusanagi, K. N. (2022). *Lesson Study as Pedagogic Transfer*. Springer.
- Liao, M., & Wu, J. F. (2022). Lesson Study & Learning Study in China (1999-2021): Bibliometric Analysis Based on CNKI. *International Journal of Modern Education & Computer Science*, 14(2).
- Matanluk, K., Johari, Kh. Matanluk, O. (2023). The perception of- school Of Sabah: a pilot study. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 90, 245-250.
- Mengistu, M. A., Worku, M. Y., & Melesse, T. (2023). *Perceptions and practice of primary school English teachers in lesson study to improve their classroom practices*. *Cogent Education*, 10(1), 2196906.
- Ojukwu, E. V. (2022). Adequate Lesson Plan: a Prerequisite for Effective Teaching and Learning Of Music. *Awka Journal Of Research In Music And Arts (AJRMA)*, 9, 159-173.
- Rodríguez-Robles, C., del Pino Rodriguez, L., Peña Traperro, N., Serván-Núñez, M. J., & Soto Gómez, E. (2024). Lesson study and the challenges of initial teacher education in Europe: keys to sustainability. A literature review. *International Journal for Lesson & Learning Studies*. 10(1), 234-245.
- Saparuddin, S., Istiqomah, I., Susilo, H., Ibrohim, I., & Ratnapuri, A. (2024).

- Subject-based lesson study supporting Merdeka Curriculum enactment: Findings from Malang City science teachers. *Journal of Community Service and Empowerment*, 5(1), 205-215.
- Schipper, T. M., Willemse, T. M., & Goei, S. L. (2022). Supporting teacher ccccttrr'' rrrffssii llll laarii gg trrgggh lssnnn ttyyy. *Journal of Education for Teaching*, 48(3), 316-331.
- Smith, R. R. (2008). *Lesson study: Professional development for empowering teachers and improving classroom practice*. Dissertation submitted to the department of educational leadership and policy studies in partial fulfillment of the Florida State University.
- Susanto, H. A., Suswandari, M., Kusumaningsih, D., & Mulyati, S. (2022). Competency Development of Elementary School Teachers through Lesson Study Implementation in the Independent Learning Curriculum. *Didaktika Tauhidi: Jurnal Pendidikan Guru Sekolah Dasar*, 9(2), 79-97.
- Terence, S. P. (2022). *Assessing the curriculum. Dangkusay. IntendedVSImplemented-VS- Achieved- curriculum*.
- van den Boom-Muilenburg, S. N., de Vries, S., van Veen, K., Poortman, C., & Schildkamp, K. (2022). Leadership practices and sustained lesson study. *Educational research*, 64(3), 295-316.
- Yşşılıı rrr ,,,, & Ayk,,, A. (2)22))ssss nn ttyyy ddd 21tt-century skills: Pre-service Teachers Reason, Produce and Share. *Participatory Educational Research*, 9(3), 315-329.
- Zhang, Y., & Luo, S. (2022). Connecting EFL curriculum reforms with teacher and student learning: insights from two lesson studies. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 11(4), 318-330.
- Zhao, W., Huang, R., Cao, Y., Ning, R., & Zhang, X. (2022). A teacher's learning of transforming curriculum reform ideas into classroom practices in lesson study in China. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 11(2), 133-146.

استناد به این مقاله: سلیمی، جمال، محمد لعل آبادی، مهدی، امینی باغ، علی. (۱۴۰۴). تجارب معلمان ابتدایی از درس پژوهشی: دلالت‌هایی برای رهبری برنامه درسی، فصلنامه پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی، ۶(۱۸)، ۱۵۷-۱۸۳

DOI: 10.22054/qric.2025.84276.402

Qualitative Research in Curriculum is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.